

Kritik mot Halmstads tingsrätt med anledning av handläggningstiden i ett tvistemål

Beslutet i korthet: Det tog 19 år från det att ett tvistemål rörande fel i fastighet inleddes vid Halmstads tingsrätt till dess att det slutligen avgjordes genom dom. Under den tiden har målet varit föremål för överinstansers prövning under knappt fem år. – Jag framhåller att oavsett det sätt på vilket en part utför sin talan är rätten skyldig att driva målet framåt mot ett avgörande inom skälig tid. Även domstolschefen har ett ansvar att se till att handläggningen inte drar ut på tiden. Jag riktar allvarlig kritik mot tingsrätten för den exceptionellt långa handläggningstiden.

Anmälan

AA framförde i en anmälan klagomål mot Halmstads tingsrätts handläggning av ett tvistemål. Hon uppgav bl.a. att tingsrätten dömt utöver vad som yrkats i målet och grundat domen på nya uppgifter som framförts vid huvudförhandlingen samt att tingsrätten förhalat avgörandet av målet. Av anmälan framgår att målet anhängiggjordes vid tingsrätten år 1990 och att tingsrätten meddelade dom i maj 2009. Hon klagade även på att varken Hovrätten för Västra Sverige eller Högsta domstolen meddelat prövningstillstånd.

Utredningen

Handlingar i tingsrättens mål T 542-90 och T 2265-07 begärdes in.

Av utredningen framgick att AA år 1990 ansökte om stämning mot dels en privatperson, BB, dels Halmstads kommun (mål T 542-90). I mars 1997 vilandeförklarades målet såvitt det avsåg talan mot kommunen. Tingsrätten meddelade deldom såvitt avsåg talan mot BB år 1998. Sedan den domen överklagats och prövats av överinstanser återupptog tingsrätten år 2002 handläggningen av målet såvitt avsåg kommunen. Målet vilandeförklarades dock åter i augusti 2003. Sedan handläggningen återupptagits avvisade tingsrätten i december 2006 AA:s talan. Avvisningsbeslutet överklagades och hovrätten återförvisade i oktober 2007 viss del av målet till tingsrätten. Tvisten handlades därefter i tingsrätten under målnummer T 2265-07 och dom meddelades i maj 2009.

Muntliga upplysningar inhämtades därefter från rådmannen CC och administratören DD. Det framkom bl.a. att rådmannen EE var den domare som haft ansvaret för mål T 542-90. Han hade numera avgått med pension. Tingsrätten anmodades därefter att lämna upplysningar och yttrande om anledningen till att målet T 542-90 sedermera T 2265-07 avgjordes först år 2009. Av yttrandet skulle även framgå om lagmannen vidtagit några åtgärder i syfte att driva målet framåt.

Tingsrätten (lagmannen FF) kom in med ett yttrande till vilket var fogat upplysningar från f.d. rådmannen EE och CC.

EE uppgav bl.a. följande.

Målet inleddes 1990 genom att AA ansökte om stämning mot BB och Halmstads kommun. AA biträdades då inte av ombud. Redan tidigt i målet uppgavs det av AA:s då anlitate ombud att talan mot kommunen var sekundär i förhållande till talan mot BB. Parterna begärde därför att målet såvitt det avsåg talan mot kommunen skulle förklaras vilande i avvaktan på att lagakraftäggande dom fanns mot BB. Tingsrätten avskog vid tre tillfällen begäran om vilandeförklaring. Genom beslut den 10 mars 1997 förklarades dock målet vilande till dess att det förelåg ett lagakraftäggande avgörande i den del av målet som avsåg BB. Det hade då från ett av AA:s ombud skriftligen uppgivits att vann AA framgång i målet mot BB så skulle talan mot kommunen inte behöva fullföljas. Målet mot BB avgjordes av tingsrätten genom en deldom den 8 maj 1998. I domen ogillades AA:s talan. Hovrätten för Västra Sverige biföll genom dom den 19 oktober 2001 AA:s talan och Högsta domstolen beslutade efter överklagande av BB den 26 mars 2002 att inte meddela prövningstillstånd.

Den tidsutdräkt som hittills förekommit kan förklaras bl.a. av att AA i målet hade anlitat fem olika ombud. – Inför huvudförhandlingen stod dock AA utan ombud och huvudförhandlingen genomfördes utan att AA företräddes av ombud. –

Handläggningen av målet påverkades vidare av att AA eller hennes olika ombud vid ett mycket stort antal tillfällen begärde anstånd med att företa olika processhandlingar i målet.; vissa anstånd var direkt hänförliga till bytena av ombud. AA begärde också flera gånger att utsatta muntliga förberedelser skulle ställas in.

Handläggningen av målet påverkades vidare av att AA samtidigt förde talan mot den statliga Fonden för fukt- och mögelskador. Det kan anmärkas att tingsrätten den 4 november 1996 utfärdade ett s.k. stupstocks föreläggande mot AA. Under målets handläggning råkade AA också i tvist med ett av ombuden rörande ombudsarvode. Handläggningen av målet påverkades även av att AA tidvis var sjuklig.

Efter det att målet såvitt det avsåg BB slutligt avgjorts genom Högsta dom stolens beslut den 26 mars 2002 återupptog tingsrätten handläggningen av målet i nu återstående del och förelade den 17 april 2002 AA att inom 14 dagar från delfäendet ange om hon vidhöll talan och om så var fallet bestämma sin talan. Det visade sig att AA trots de tidigare förmodandena önskade vidhålla talan mot kommunen. Hon begärde och erhöll sedan i olika omgångar anstånd med att besvara föreläggandet. Kommunen hade inget att erinra emot dessa framställningar. Bakgrunden till framställningarna om anstånd och senare framställning om vilandeförklaring hade samband med den process som AA förde mot Fonden för fukt- och mögelskador. Målet förklarades genom beslut den 20 augusti 2003 vilande i avvaktan på att Svea Hovrätt skulle avgöra målet mellan AA och Fonden för fukt- och mögelskador; målet skulle dock vila längst till den 31 mars 2004. Avgörandet av AA process mot Fonden för fukt- och mögelskador dröjde. AA ville avvakta den rättegångens utgång och kommunens ombud hade inget att erinra emot detta. AA anförde härvid att om det målet fick en för henne gynnsam utgång så kunde det underlätta möjligheterna att träffa förlikning med Halmstads kommun. Först den 18 oktober 2005 kunde AA, efter flera framställningar om anstånd vilka kommunen inte hade något att erinra emot, genom nytt ombud precisera sin talan mot Halmstads kommun. Kommunen ansåg sedan den tagit del av AA:s talan att denna skulle aviseras eftersom fråga var om otillåten taleändring. Målet i återstående del

avgjordes genom att tingsrätten genom beslut den 19 december 2006 avvisade AA:s talan. AA stod nu utan ombud. Hovrätten för Västra Sverige återförvisade genom beslut den 22 oktober 2007 viss del av målet till tingsrätten. Den återstående saken handlades sedan i tingsrätten under mål nr T 2265-07. Undertecknad deltog inte i handläggningen av det målet.

Den tidsutdräkt som förekommit efter det att tingsrätten återupptagit målet är till alldeles övervägande del att hänföra till AA:s och hennes ombuds olika framställningar om anstånd och vilandeförklaring, vilka kommunen inte haft något att erinra emot. Det framgår också av akten att viss tidsutdräkt berott på att AA varit sjuk och inlagd på sjukhus.

För att få detaljerade kunskaper om målet måste jag hänvisa till en fullständig genomgång av tingsrättens akt.

CC uppgav bl.a. följande.

I ett beslut den 22 oktober 2007 återförvisade Hovrätten för Västra Sverige delar av målet till tingsrätten för fortsatt handläggning. Hovrättens beslut kom in till tingsrätten den 31 oktober 2007. Ett nytt mål lades upp som fick nr T 2265-07. Den 30 januari 2008 kallades parterna till muntlig förberedelse den 26 mars 2008. Jag tillträdde min tjänst som rådman vid tingsrätten den 18 februari 2008 och blev då ansvarig för målet. Nedan följer en redogörelse för vad som därefter förekom under målets handläggning.

Muntlig förberedelse hölls den 26 mars 2008. AA företrädde då av ett nytt ombud, jur. kand. GG. Sammanträdet pågick i två och en halv timme. Det framkom att flera tvistefrågor behövde klargöras, vilket skedde under sammanträdet. Sammanträdet avslutades med att AA genom sitt ombud förelades att ge in slutlig bevisuppgift senast den 23 april 2008.

Den 18 april 2008 meddelade GG att han inte längre företrädde AA i målet. AA meddelade den 23 april 2008 att hon räknade med att föra sin talan på egen hand. Hon begärde och beviljades anstånd med bevisuppgiften till den 26 maj 2008. I en inlaga den 27 maj 2008 justerade AA sitt yrkande och lämnade bevisuppgift. Hon gav in och åberopade omfattande skriftlig bevisning. Samma dag förelades Halmstads kommun genom sitt ombud att senast den 18 juni 2008 yttra sig över inlagan från AA och lämna slutlig bevisuppgift. Den 11 juni 2008 beviljades kommunen, med hänvisning till mellankommande semester för ombudet, anstånd till den 11 juli 2008. Ett ytterligare anstånd beviljades till den 18 juli 2008.

I en inlaga den 21 juli 2008 yrkade Halmstads kommun att tingsrätten skulle förelägga AA att lämna ut vissa handlingar som enligt kommunen hade betydelse i målet (editionsföreläggande). AA förelades samma dag att yttra sig över yrkandet senast den 8 augusti 2008. Hon yttrade sig den 4 augusti 2008 och gav då in vissa av de handlingar kommunen hade efterfrågat. Halmstads kommun förelades den 13 augusti 2008 ånyo att ge in slutlig bevisuppgift, nu senast den 3 september 2008. Kommunen beviljades anstånd till den 12 september 2008. I en inlaga den 12 september 2008 framställde kommunen ett nytt yrkande om editionsföreläggande, nu mot AA:s försäkringsbolag Folksam. Den 17 september 2008 gavs AA och Folksam tillfälle att senast den 2 oktober 2008 yttra sig över yrkandet. Folksam gav in ett yttrande den 29 september 2008 varvid yrkandet bestreds. AA yttrade sig den 6 oktober 2008 och gav då in vissa ytterligare handlingar. I frågan om editionsföreläggande yttrade sig sedan Halmstads kommun den 24 oktober 2008 och Folksam den 13 november 2008. Tingsrätten meddelade beslut i frågan den 18 november 2008 varvid yrkandet om editionsföreläggande mot Folksam bifölls. Folksam gav in de efterfrågade handlingarna den 11 december 2008.

Den 11 december 2008 förelades Halmstads kommun på nytt att lämna slutlig bevisuppgift, nu senast den 23 januari 2009. Under januari 2009 väckte kommunen genom dess ombud frågan om förlikning eller medling. Efter samråd med parterna bestämdes att en fortsatt muntlig förberedelse, i syfte att undersöka möjligheterna till förlikning, skulle hållas den 24 februari 2009 under ledning av förre lagmannen HH.

Den 17 februari 2009 gav Halmstads kommun in slutlig bevisuppgift. Fortsatt muntlig förberedelse hölls den 24 februari 2009, varvid det konstaterades att det inte fanns förutsättningar för förlikning. Den 26 februari 2009 kallade tingsrätten till huvudförhandling den 15 april 2009. Huvudförhandlingen hölls den dagen i tresits. Dom i målet meddelades den 15 maj 2009.

Vad som enligt ovan förekommit under min handläggning av målet kan sammanfattas enligt följande. När jag tog över målet var muntlig förberedelse utsatt att äga rum den 26 mars 2008. Från det datumet tog det drygt tretton månader innan målet avgjordes. Att AA:s dåvarande ombud frånträdde sitt uppdrag medförde en ytterligare tidsåtgång om en månad. Halmstads kommuns yrkanden och tingsrättens beslut om anstånd med bevisuppgift, vilket främst skedde under sommaren 2008, medförde en ytterligare tidsåtgång om cirka en och en halv månad. Frågorna om editionsföreläggande, först mot AA och sedan mot Folksam, tog cirka fyra månader att handlägga. Att det hölls en fortsatt muntlig förberedelse i syfte att undersöka möjligheterna till förlikning kan uppskattas ha medfört en ytterligare tidsåtgång om en månad. Bortsett från nu nämnda förhållanden tog det således cirka sex månader att handlägga och avgöra målet. När inlagor kommit in i målet har jag med några få undantag vidtagit handläggningsåtgärd samma eller nästkommande arbetsdag. Vid ett tillfälle, tiden mellan den 4 och 13 augusti 2008, har jag dröjt mer än fem arbetsdagar med att vidta handläggningsåtgärd.

FF anförde bl.a. följande.

Undertecknad lagman tillträdde sin befattning den 1 oktober 2001. Redan tidigt blev jag varse att det i tingsrätten fanns ett tvistemål med årtalsbeteckningen 90. Jag informerade mig om varför målet inte kunnat avgöras och har sedan kontinuerligt följt målets handläggning. Jag kan konstatera att handläggningen av målet återupptogs i direkt anslutning till att Högsta domstolen inte meddelade prövningstillstånd i beslut den 26 mars 2002. Målet var lottat på en erfaren rådmann och jag har under den fortsatta handläggningen inte funnit skäl att ifrågasätta de åtgärder som vidtagits i form av bl.a. beslut om anstånd, som tillkommit på begäran av AA och som Halmstads kommun inte haft någon invändning mot, och beslut om vilandeförklaring i avvaktan på ett avgörande från Fonden för fukt- och mögelskador. Utöver att hålla mig informerad om läget i målet har jag inte vidtagit några åtgärder för att driva målet framåt. Den åtgärd som funnits att tillgå hade varit att låta en annan domare ta över handläggningen men min bedömning är att detta inte hade varit rationellt och, med hänsyn till AA:s sätt att föra processen, sannolikt inte heller medfört att handläggningstiden kortats ner.

En handläggningstid på 20 år är naturligtvis fullständigt oacceptabel. Den bedömningen kan dock göras att målet inte legat för fäfat i tingsrätten och att en mycket starkt bidragande orsak till den långa tidsutdräkten varit AA:s eget agerande. Här kan bl.a. pekas på att beslutet om att förklara målet vilande mot kommunen utgick från en uppgift från AA:s dåvarande ombud om att talan mot kommunen var sekundär i förhållande till talan mot BB. Denna förutsättning kullkastades då AA, trots att hon vunnit bifall till sin talan mot BB, vidhöll sin talan mot kommunen och bidrog till en ytterligare tidsutdräkt. Även den omständigheten att byte av ombud skett vid flera tillfällen har naturligtvis varit en starkt bidragande orsak till tidsutdräkten.

AA kommenterade remissyttrandet.

Bedömning

JO:s granskning är inriktad på att kontrollera om bl.a. domstolar och deras anställda tillämpar gällande regler för hur mål och ärenden ska handläggas på ett korrekt sätt. Det är dock inte en uppgift för JO att föregripa eller ersätta den prövning som kan eller hade kunnat ske i ordinär ordning. JO brukar inte heller ta ställning till om en dom eller ett beslut är riktigt i sak. Jag har mot denna bakgrund inte funnit anledning att utreda AA:s klagomål mot tingsrättens dom samt det

förhållandet att varken hovrätten eller Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd. Min granskning har i stället begränsats till den utdragna handläggningstiden i målet.

Det åligger en domstol att på ett rättssäkert och effektivt sätt avgöra de mål och ärenden den har att handlägga. Detta innebär bl.a. att handläggningen ska ske på ett sådant sätt att ett mål eller ärende snabbt ska kunna avgöras. Generellt gäller, enligt artikel 6 i Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, att var och en, vid prövningen av hans civila rättigheter och skyldigheter eller av en anklagelse mot honom för brott, ska vara berättigad till en rättvis och offentlig förhandling inom skäligen tid.

Såvitt gäller tvistemål ska rätten enligt 42 kap. 6 § tredje stycket rättegångsbalken, förkortad RB, driva förberedelsen med inriktning på ett snabbt avgörande av målet. Förpliktelsen att driva förberedelsen framåt fullgör rätten främst genom formell processledning som består i olika åtgärder för att styra processens yttre förlopp, men även genom materiell processledning som bl.a. innebär att rätten ska verka för att tvistefrågorna blir klarlagda.

Det kan konstateras att tingsrättens dom i tvisten mellan AA och kommunen meddelades 19 år efter det att talan väcktes vid domstolen. Tvisten har rört fel i fastighet och krav på skadestånd med anledning av sådant fel. Såvitt framgår av domen har målet inte varit av ovanligt komplicerad natur.

Målet anhängiggjordes år 1990 och talan riktades mot dels en privatperson, dels Halmstads kommun. Tingsrätten handlade målet under närmare sju år innan den del av målet som avsåg kommunen vilandeförklarades. Målet såvitt avsåg talan mot privatpersonen avgjordes sedan genom deldom år 1998. Redan en så lång handläggningstid är i det närmaste aldrig försvarbar. I detta fall innebar domen dessutom att endast en del av målet avgjordes. Tingsrättens handläggning avseende talan mot kommunen återupptogs år 2002 sedan deldomen mot privatpersonen vunnit laga kraft. Genom slutligt beslut i december 2006 avvisades AA:s talan.

Enligt tingsrätten är orsaken till den långa handläggningstiden det sätt som AA fört processen på och att hon vid flera tillfällen bytt ombud. Av dagboksbladet i målet framgår att tingsrätten vid ett stort antal tillfällen beviljat framförallt AA anstånd med att inkomma med yttrande; i något fall har anstånd i realiteten kommit att ges under så lång tid som sex månader. Ett längre uppehåll motiveras av ett beslut år 2003 om vilandeförklaring. Av dagboksbladet går även att utläsa att andra längre uppehåll förekommit i tingsrättens handläggning utan att någon förklaring till dessa ges.

Jag är väl medveten om att parts processföring och återkommande ombudsbyten har stor inverkan på tingsrättens handläggning med följd att denna drar ut på tiden. Jag vill dock understryka att det är rättens ansvar – oavsett hur part sköter sin processföring – att föra målet fram till ett avgörande inom skäligen tid. Det är i sådana situationer än viktigare att rätten agerar med fasthet och använder de möjligheter som rättegångsbalken tillhandahåller. Rätten bör också, som jag ser

det, iaktta restriktivitet med att bevilja begärda anstånd. I aktuellt mål har det förekommit medgivna anstånd på upp emot ett halvår. Även om parterna samtycker till att anstånd meddelas är det rättens skyldighet att pröva om det finns förutsättningar att bevilja anstånd och, om så är fallet bestämma anståndets längd. Jag anser att tingsrätten under handläggningen av aktuellt mål inte har agerat med önskvärd fasthet och varit alltför generös med att bevilja anstånd vilket starkt bidragit till att handläggningen av målet dragit ut på tiden på ett oacceptabelt sätt.

En ytterligare orsak till att handläggningen dragit ut på tiden är, som nämnts, att målet under viss tid varit vilandeförklarat. Beslut om vilandeförklaring fattades i augusti 2003 i avvaktan på att Svea hovrätt skulle avgöra ett mål mellan AA och Fonden för fukt- och mögelskador. Beslutet fattades på AA:s begäran eftersom hovrättens avgörande eventuellt kunde underlätta möjligheterna till förlikning i tingsrättens mål. Såvitt framgår av EE:s upplysningar kom handläggningen rent faktiskt, efter ett antal medgivna anstånd, att återupptas först två år senare, i oktober 2005. Pågående förlikningsförhandlingar kan i och för sig utgöra ett skäl för att vilandeförklara ett mål enligt 32 kap. 5 § RB. Även när förlikningsförhandlingar är beroende av utgången i annan tvist kan vilandeförklaring i vissa situationer vara lämplig (se Fitger, Rättegångsbalken, del 2, s. 32:13 f). Mycket långa uppehåll i handläggningen av sådana skäl bör emellertid inte förekomma. Ett så långt uppehåll som det här i realiteten kom att bli fråga om är enligt min mening oacceptabelt, alldeles särskilt som målet när en rad successiva anstånd beviljades redan pågått under cirka 14 års tid.

I oktober 2007 återförvisade hovrätten viss del av målet till tingsrätten. CC har uppgett att han övertog handläggningen i samband med att han tillträdde sin tjänst i februari 2008. Han synes därefter ha gjort vad på honom ankommit för att få till stånd ett så snabbt avgörande som möjligt och kan därför inte hållas ansvarig för den långsamma handläggningen.

Sammanfattningsvis kan jag emellertid konstatera att en total handläggningstid om 19 år är fullkomligt oacceptabel.

Mot bakgrund av den exceptionellt långa handläggningstiden fann jag anledning att utreda om lagmannen FF vidtagit några åtgärder för att driva målet fram mot ett avgörande. En domstolschef har ett ansvar för att mål och ärenden blir avgjorda inom skälig tid. I det ansvaret ligger att hålla sig informerad om verksamheten och, om det påkallas, vidta olika åtgärder för att tillse att målet drivs fram emot ett avgörande (se bl.a. JO 2008/09 s. 42 och SOU 2008:16 s. 95 ff.). Vilken åtgärd som därvid kan bli aktuell får avgöras utifrån den uppkomna situationen. Jag anser däremot att det inte har varit tillräckligt att som FF enbart hålla sig informerad om handläggningen av målet.

Med den allvarliga kritik som ligger i det anförda avslutas ärendet.